

Een nieuw landelijk Knooppunt Kerken en Armoede

Kerken hebben veel aandacht voor armoede in Nederland. Plaatselijk gonst het van de initiatieven. De landelijke ondersteuning is tijdelijk verminderd toen de interkerkelijke werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA door geldgebrek de deuren moest sluiten. Nu is er, mede op initiatief van de Raad van Kerken in Nederland, een nieuw interkerkelijk Knooppunt Kerken en Armoede van start gegaan.

Mensen kunnen door één ingrijpende gebeurtenis op het bestaansminimum terechtkomen, zoals door een echtscheiding, overlijden, verlies van betaald werk of te hoge woonlasten. Armoede wordt vaak uitgedrukt in cijfers: hoeveel geld hebben mensen te besteden en hoeveel geld komen zij tekort. Het is de kunst om achter deze cijfers te kijken en te zien wat armoede betekent voor mensen, namelijk het niet volop mee kunnen doen in de samenleving, het tekort aan inkomen, de uitzichtloosheid en het verlies aan toekomstperspectief. Armoede heeft grote invloed op het dagelijks leven van mensen, de relaties die ze aan kunnen gaan, hun zelfbeeld. Leven in armoede werkt niet alleen ontwrichtend voor betrokkenen, maar veroorzaakt een kloof in onze samenleving die zijn sporen achterlaat.

Actueler dan ooit

De laatste jaren is de armoede in Nederland zeker niet afgenomen. Door de slechte conjunctuur sinds de financiële crisis in 2008, grote verschuivingen in (internationale) economische activiteiten en door ingrijpende veranderingen in arbeidsverhoudingen, sociale zekerheid en zorg, zijn steeds meer mensen in financiële problemen gekomen. Het recente aantrekken van de economie biedt voor deze mensen voorlopig geen soelaas. De werkloosheid blijft onverminderd hoog. Het aantal mensen dat niet of nauwelijks het hoofd boven water kan houden vanwege onzekere arbeidscontracten, flexibel werk en zzp-activiteiten die te weinig opbrengen, is sterk opgelopen. De kosten van levensonderhoud stijgen fors, zeker voor mensen die veel uitgaven hebben vanwege gezondheidsproblemen. Het aantal kinderen dat opgroeit in armoede blijft stijgen: inmiddels meer dan 400.000 (1 op de 9). De schuldhulpverlening kan de toestroom niet aan. De bankensector floreert intussen: voedselbanken, kledingbanken en speelgoedbanken schieten als paddenstoelen uit de grond. Kerken komen de armoede tegen in hun eigen gemeenschap en in hun dorp, buurt of stad.

Armoedebestrijding door kerken

De overgrote meerderheid van de plaatselijke kerken trekt zich het lot aan van mensen, die in armoede raken. Zij zijn actief betrokken bij de bestrijding van armoede in Nederland. Deze diaconale inzet kent een lange traditie. Kerken ondersteunen mensen in financiële nood door het uitdelen van kerstpakketten, het mee helpen organiseren van voedsel- en kledingbanken, het begeleiden van mensen met schulden via een maatjesproject, het geven van giften en leningen bij acute financiële problemen, het ondersteunen van plaatselijke projecten voor armoedebestrijding en het leggen van contacten met lokale beleidsmakers om knelpunten aan te kaarten.

Nieuw landelijk knooppunt

In 2014 heeft de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA haar werkzaamheden moeten beëindigen vanwege tekort aan geld. De Raad van Kerken in Nederland heeft daarop aangekondigd zich niet te willen neerleggen bij het verdwijnen van de afstemming en samenwerking tussen kerken en diaconale organisaties die zich bezighouden met het bestrijden van de armoede. Er is dan ook met een aantal kerken en kerkelijke organisaties toegewerkt naar de start van een nieuw landelijk Knooppunt Kerken en Armoede. Dit Knooppunt zal kerken en diaconale organisaties met elkaar kunnen verbinden zodat inspirerende diaconale praktijken worden gedeeld en armoedebestrijding wordt ondersteund en versterkt. Er is een werkprogramma dat in ieder geval tot eind 2016 doorgaat.

Inspirerende voorbeelden

Parochiële Caritas Instellingen, diaconieën in de protestantse kerken, interkerkelijke diaconale platforms, samenwerkingsverbanden van kerkelijke en niet-kerkelijke organisaties en tal van anderen zijn actief met bestaande en vernieuwende projecten. Zo zijn er veel inloophuizen en andere wijkgerichte initiatieven, waar vanuit kerken laagdrempelig een luisterend oor en een helpende hand worden geboden aan ieder die binnen wil lopen. Financiële problemen en sociaal isolement spelen daarbij vaak een rol. Er zijn maatjesprojecten op veel plekken in het land, zoals 'SchuldHulpMaatje' en 'Zorgmaatjes'. Onder vluchtelingen en asielzoekers is de armoede schrijnend. Kerken zijn op velerlei manieren actief om hen te ondersteunen. Armoede en duurzaamheid is een opkomend thema. Het opzetten van Repair Cafés is daar een voorbeeld van. Rond arbeid en werkloosheid zien we steeds meer vanuit kerken opgezette 'WeeWeecafés', sollicitatiehulp, bijeenbrengen van werkgevers (uit eigen kring) en werklozen en andere ideeën om mensen een steun in de rug te geven op weg naar de arbeidsmarkt. Noodhulp door caritasinstellingen, diaconieën, noodfondsen en voedselbanken bestaat ook in soorten en maten. Kinderen en jongeren die in arme gezinnen op moeten groeien hebben steeds meer de speciale aandacht van kerken. Via speelgoedbanken, 'Jari-ge Job', steun aan stichting Leergeld of het mogelijk maken van vakanties of bezoek aan attractieparken wordt hier hulp geboden. Vakanties mogelijk maken, ook voor ouderen, alleenstaanden en gezinnen, is iets waar meerdere kerken zich sterk voor maken. Daarbij wordt soms vakantiegeld gedeeld tussen arm en rijk. En last but not least: kerken doen lokaal mee aan lobby en belangenbehartiging. Rechtstreeks via eigen contacten of via diaconale platforms en bredere samenwerkingsverbanden worden de ervaringen ingebracht bij burgerlijke gemeente en uitkeringsinstanties. Via een 'inspiratienota', een lokaal onderzoekje of een stadsbijeenkomst krijgt de gemeentelijke politiek knelpunten en beleidsadviezen te horen. Met publiciteit in de eigen parochie of bij plaatselijke kranten of radio dragen kerken bovendien hun steentje bij aan bewustwording over het onrecht van armoede in Nederland.

Belangenorganisaties

Diverse diaconieën in Friesland, waaronder de diaconie van Joure, hebben nauw contact met belangenorganisaties voor uitkeringsgerechtigden. Gezamenlijk delen zij huis-aan-huis kanskaarten uit, waarop vermeld staat op welke aanvullende voorzieningen een uitkeringsgerechtigde recht heeft, zoals pasjes, toeslagen en heffingskortingen. Na een aantal dagen gaan vrijwilligers opnieuw de deuren langs, om te vragen of de bewoners na het lezen van de kanskaart geïnteresseerd zijn in een gesprek met een deskundig vrijwilliger. Op deze manier worden veel minima bereikt met directe informatie en hulp.

Noodfondsen

In Maarssen wilden de plaatselijke kerken een bijdrage leveren aan de bestrijding van de armoede en de sociale uitsluiting, waarop zij een noodfonds hebben ingesteld. Deze noodfondsen bestaan in veel meer plaatsen, vaak op initiatief van diaconieën. De ondersteuning die zij bieden is aanvullend op die van de lokale overheid. Het gaat hierbij niet om langdurige financiële hulp, maar om eenmalige financiële ondersteuning. In beginsel wordt het geld in de vorm van een lening verstrekt, tenzij duidelijk is dat terugbetaling niet mogelijk is. Dan wordt de gift in geld of in natura gedaan. Voordeel van een noodfonds is dat er in een acute situatie snel hulp beschikbaar is. Op sommige plekken draagt de burgerlijke overheid bij met een bijdrage aan het noodfonds van een euro per inwoner per jaar.

Betrokkenheid troef

In 2015 is een groot aantal inspirerende voorbeelden uit dit brede scala naar boven gehaald en gedeeld met plaatselijke kerken. Er is een brochure van gemaakt, die op 22 januari 2016 werd gepresenteerd onder de titel 'Betrokkenheid troef - inspirerende diaconale initiatieven tegen armoede in Nederland'. Hierbij valt te denken aan bekendere initiatieven zoals de diaconale netwerken, SchuldHulpMaatje en noodfondsen, maar ook aan nieuwe initiatieven op het gebied van lobby en het samenwerken met andere partners.

Startdag

Op vrijdagmiddag 22 januari 2016 werd een inspirerende bijeenkomst georganiseerd waarbij het boekje met voorbeelden ten doop werd gehouden. Een aantal initiatiefnemers van de beschreven projecten was aanwezig om te vertellen over hun doelstelling, werkwijze en ervaringen. Mensen die zelf plaatselijk bezig zijn of willen gaan met armoedebestrijding kunnen er ideeën opdoen en met elkaar spreken over voetangels, klemmen en mogelijkheden. Er vond ook reflectie plaatsvondt op nieuwe vormen van kerkelijke armoedebestrijding.

Armoedeonderzoek 2016

De afgelopen jaren heeft er zes keer een oecumenische armoedeonderzoek plaatsgevonden, waarin inzicht werd geboden hoe plaatselijke kerken actief betrokken zijn bij bestrijding van armoede. Het gaat hier om inzicht in zowel de materiële als de immateriële hulp, verleend aan individuen of via collectieve initiatieven. Het onderzoek geeft antwoorden op vragen als: Hoeveel aanvragen om hulp zijn er geweest en welke bedragen zijn toegekend? Welke groepen uit de samenleving doen een beroep op het kerkelijk sociaal vangnet en wat waren de redenen om hulp te vragen? Wat doen diaconale organisaties aan praktische dienstverlening en belangenbehartiging om de groeiende armoede tegen te gaan? Het resultaat en de conclusies van het onderzoek zullen leiden tot het doen van aanbevelingen voor zowel de landelijke als de lokale overheid en voor de kerken zelf. In het najaar van 2015 werd het voorwerk gedaan voor het armoedeonderzoek 2016. De taakgroep stelde een vragenlijst samen, die door de deelnemende kerken wordt verspreid naar de eigen diaconale organisaties. Voor het beantwoorden van de vragenlijst dienen de eerste maanden van 2016. Na mei worden de resultaten verzameld en verwerkt. De resultaten van de Armoedeonderzoek 2016 wordt in het najaar van 2016 gepresenteerd.

Andere activiteiten

Naast bovenstaande activiteiten wil het Knooppunt Kerken en Armoede een actieve rol spelen in het samenbrengen van kerken en groepen die actief zijn rond armoedebestrijding. Goede ideeën en initiatieven zullen met elkaar worden gedeeld middels een website en een nieuwsbrief. Handreikingen zullen worden ontwikkeld rond specifieke thema's. Inspiratie en toerusting gaan hiermee hand in hand.

*Peter de Bie en Meta Floor, voor Diakonie & Parochie, september 2015
met actualisering februari 2016*